

Onur Şaraplı

<https://orcid.org/0000-0003-3860-8049>

PhD, Independent Researcher, Australia, onur.sarapli@alumni.sydney.edu.au

Atıf Künyesi | Citation Info

Radek, K. (2025). Yakın Doğu’da İngiliz Taktiklerindeki Değişim (O. Şaraplı, Çev.). *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (6), 828-832. (Eserin orijinal yayımlanma yılı 1922).

The Change in the English Tactics in the Near East*

Abstract

In his article “The Change in the English Tactics in the Near East,” Karl Radek analyses the shift in British foreign policy towards Turkey following Turkey’s military success against Greece. Radek highlights the clear contrast between the Allied Note to Turkey on 23 September and earlier Allied policies, emphasising the sudden diplomatic courtesy shown to Turkey after its victories. According to Radek, Britain’s conciliatory tone does not represent a genuine change in policy, but rather a strategic manoeuvre intended to gain time until reinforcements arrive. He argues that the invitation extended to Turkey to join the League of Nations serves merely as a means to maintain British control over the Dardanelles by placing them under League authority. Radek further critiques British imperialism, drawing parallels with former interactions with Soviet Russia, and maintains that Soviet support for Turkey is based on pragmatic self-interest rather than ideological solidarity. Ultimately, the article underlines the wider significance of Turkey’s resistance for anti-imperialist movements throughout the East.

Keywords: Dardanelles, Turkey, Near East, Constantinople, Allies.

Yakın Doğu’da İngiliz Taktiklerindeki Değişim

Öz

Karl Radek, “Yakın Doğu’da İngiliz Taktiklerindeki Değişim” başlıklı makalesinde, Türkiye’nin Yunanistan karşısında elde ettiği askerî başarısının ardından İngiltere’nin Türkiye’ye yönelik dış politikasında görülen değişimi incelemektedir. Radek, 23 Eylül’de Türkiye’ye gönderilen Müttefik daveti ile önceki Müttefik politikaları arasındaki belirgin farklara dikkat çekerek, Türkiye’nin zaferlerinden sonra sergilenen ani diplomatik nezaketi vurgular. Radek’e göre İngiltere’nin uzlaşmacı yaklaşımı gerçek bir politika değişikliğini değil, takviye kuvvetler gelene kadar zaman kazanmayı amaçlayan stratejik bir manevrayı ifade eder. Yazar, Türkiye’ye Milletler Cemiyeti’ne katılma

* Bu makale, *International Press Correspondence* dergisinin 6 Ekim 1922 tarihli 2. cilt, 86. sayısında 647. ve 648. sayfalarında İngilizce olarak yer almış; daha sonra Einde O’Callaghan tarafından Marxists’ Internet Archive için düzenlenerek yeniden yayımlanmıştır.

Copyright and License Statement

All publication and copyright of this article are held by the Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. The article is made available by the journal as open access under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Under this license, the article may be used, reproduced, and shared in any medium for non-commercial purposes, provided that proper scholarly attribution is given; however, the original content may not be altered, transformed, or used to create derivative works. The scientific, legal, and ethical responsibility for the content of the works published in the journal rests entirely with the author(s) of the article; the journal’s editors and editorial board cannot be held responsible for this content. All requests concerning commercial reuse, translation, or republication of the article must be directed to the journal’s editorial board at akademiktarihvedusunce@gmail.com.

yönündeki davetin de Boğazlar üzerindeki İngiliz kontrolünü sürdürmek amacıyla, bu bölgenin Cemiyet'in otoritesi altına sokulması için bir araç olarak kullanıldığını ileri sürer. Radek ayrıca İngiliz emperyalizmini eleştirir, geçmişte Sovyet Rusya ile yaşanan ilişkilerle paralellik kurar ve Sovyet desteğinin ideolojik değil, pragmatik çıkarlara dayandığını savunur. Makale sonunda Türkiye'nin direnişinin Doğu'daki anti-emperyalist mücadeleler açısından taşıdığı daha geniş anlam vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Çanakkale Boğazı, Türkiye, Yakın Doğu, İstanbul, Müttefikler.

(6 Ekim 1922)

Müttefiklerin Türkiye'ye yönelik 23 Eylül tarihli daveti, son yıllarda Türk sorununa ilişkin olarak Müttefiklerin aldığı diğer tüm karar ve davetiyelerinden temel olarak farklıdır:

“Üç Müttefik Hükümet, Büyük Millet Meclisi Hükümetinden, konferansa derhal tam yetkili bir temsilci gönderme eğiliminde olup olmadığını kendilerine bildirmesini rica eder.”

“Üç Müttefik Hükümet, Türkiye'nin Meriç ve Edirne'ye kadar Trakya'yı yeniden ele geçirmeye yönelik çabalarını desteklediklerini beyan etme fırsatını değerlendirmektedirler.”

“Üç Müttefik Hükümet, Türkiye'nin meşru sınırlarının belirlenmesini memnuniyetle destekleyecektir.”

“Türk Gücünün barışçıl ve düzenli bir şekilde yeniden kurulmasının güvence altına alınmasını” arzulamaktadırlar.

“Üç Müttefik Hükümet, Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne kabulünü gönüllü olarak destekleyecektir.”

Son olarak, *“Müttefik Hükümetler, çağrılarının duyulacağına ve tüm medeni insanlığın özlemine çektiği barışın yeniden tesis edilmesinde Türkiye ile iş birliği yapabileceklerine ikna olmuş durumdadırlar.”*

Altı hafta önce Lloyd George Türkiye'den uzlaşmaz bir tonla söz etmişti. Savaş sırasında Türkiye'ye topraklarının dokunulmazlığı konusunda verilen tüm sözlerin, Türkiye'nin tamamen yenilene kadar savaşa devam etmesi nedeniyle geçerliliğini yitirdiğini ilan etmişti. Türkiye'nin yok edilmesi gerektiğini söylemiş ve neredeyse tüm Hristiyan alemi Türk barbarlarına karşı sefere çıkmaya çağırmişti. Bugün Türkler medeni insanlığın üyeleridir ve hatta Milletler Cemiyeti'ne kabul edilme onuruna bile sahip olacaklardır.

Türkler çok nazik bir millettir ve başkalarının nezaketini de takdir edebilirler. Müttefiklerin bu dostça daveti muhtemelen Türkiye'de büyük bir memnuniyetle karşılanmıştır. Fakat tam da 'barbar Doğu'nun tüfek dipçiklerini 'medeni milletlerin' burnunun dibine dayadığı bir sırada, medeni insanların Doğu halklarına karşı medeni bir dil kullanmayı seçmiş olmasını tuhaf karşılamaktadırlar. Bütün Doğu, Orta Doğu ve Yakın Doğu, Müttefiklerin davetini büyük bir dikkatle takip edecek ve Türkiye'nin İngilizleri nezakete nasıl zorladığı dersinden faydalanmayı ihmal etmeyecektir.

Aynı zamanda Doğu halkları hesabını kitabını bilen siyasetçilerdir. Nazik bir biçim ile içerik arasında ayırım yapılması gerektiğini kendi tecrübelerinden bilirler. Ve bunu bilmeselerdi bile, Lloyd George bu konuda onlara bizzat yardımcı olurdu. Lord Curzon bu Doğulu tarzda hoş davetiyeyi imzaladıktan sonra Lloyd George bir röportajda şöyle diyordu: “Ancak Çanakkale’yi sıkı sıkıya elimizde tutmaya devam edeceğiz ve gemilerimizi Cebelitarık ve Malta’dan Çanakkale Boğazı’na göndereceğiz.” Bununla yetinmeyen Lloyd George’un resmi yayın organı *Daily Chronicle*, (Lloyd George’un özel gazetecisi tarafından) İngiliz kamuoyuna İngilizlerin Çanakkale politikasının ABC’sini net bir şekilde anlatan iki makale yayınladı.

Bu iki makalenin ilkinde, İngilizlerin Çanakkale Boğazı’nı ellerinde tutmalarını 30 Ekim 1918 Mütarekesi şartlarına dayandırdıklarını belirtiyor. Ateşkesin ilk paragrafı, Müttefiklere Boğaz’ı işgal etme yetkisi verirken, yedinci paragraf, onlara Çanakkale Boğazı’nın etrafındaki tüm önemli stratejik noktaları işgal etme yetkisi vermektedir. Gazeteci, Müttefiklerin bu sebeple Çanakkale’yi elinde tutması gerektiğini savunurken, “Çanakkale Boğazı’nın özgürlüğünü, Çanakkale Boğazı’nın sürekli açık olmasını ve Milletler Cemiyeti’nin izni olmadan hiç kimse tarafından işgal edilmemesini öngören Sevr Antlaşması ile en iyi şekilde güvence altına alınacaktır” diye yazmaktadır. Bu son cümle, Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne davet edilmesinin gerekçesini ortaya koymaktadır.

Türk silahlı kuvvetlerinin zaferinden sonra ne İngiltere ne de Fransa’nın Çanakkale Boğazı üzerinde bir manda tesis etmesi artık mümkün değildir. Meseleyi biraz daha nazik bir şekilde ifade etmek gerekirse, Türkiye Milletler Cemiyeti’ne kabul edilecek, ardından Milletler Cemiyeti İngiliz ya da Fransız donanmasına Çanakkale Boğazı’nı gözetleme yetkisi verecek. Başka hiçbir güç orada bir donanma bulundurma hakkına sahip olmayacağından, Çanakkale Boğazı böylece İngiltere ve Fransa’nın elinde kalacaktır. Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne davet edilmesi, öküzin kasaplara davet edilmesi anlamına gelir. Çoğu zaman öküzin çay içmek için kasaplara gitmesi olağan bir şey değildir, çünkü orada aldığı şey genellikle kafasına bir yarıktır.

Ancak, bu makalenin yazarı, Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne davet edilmesinin amacını açığa çıkarmakla kalmayıp, aynı zamanda Müttefiklerin tüm bu nazik davetiyelerinin ardındaki fikri de ortaya koymaktadır. “Neden Çanakkale’de kalmalıyız?” başlıklı makalesinde yazar, Mareşal Foch’un görüşüne göre Müttefiklerin Çanakkale Boğazı’nın savunulması için 100.000 askere ihtiyaç duyduğunu, ancak ellerinde yaklaşık sadece 27.000, yani 12.000 İngiliz ve 15.000 Fransız askeri bulunduğunu bildiren Fransız basınıyla tartışmaya girmektedir. Fransız askeri çevreleri, Türklerin Çanakkale Boğazı’na 70.000 asker çıkarabileceğini ve

ülkenin coğrafi durumu nedeniyle İngiliz donanmasının, önünün kesilmesi tehlikesi nedeniyle ne Boğazlarda ne de Karadeniz'de kalabileceğini düşünmektedirler. Buna ek olarak Türkler topçuları sayesinde İngilizlere çok büyük zarar verebilirler. İngiliz gazeteci ise buna şöyle yanıt vermektedir:

“Fransızlar diyor ki: ‘Çanakkale’yi elinizde tutmaya çalışmayın, çünkü bu, Türklerin Çanakkale’ye ulaşmasını engelleyemez ve eğer Çanakkale’ye ulaşırlarsa donanmanız onlara karşı savaştıkları durumda olmayacaktır. Bu nedenle, Çanakkale’yi terk edin ve Türklerin Çanakkale’ye girmesine izin verin. Silahlarını dağlara yerleştirebilirler, donanmanızın hareket özgürlüğünü engelleyebilirler; bizden önce önümüze ‘ya donanmayı Boğaz’dan geri çekme ya da önünün kesilme tehlikesine maruz bırakma’ alternatifini koyabilirler’. Eğer Türkler Çanakkale’yi ellerinde tutarlarsa, İngiliz donanmasının karara herhangi bir şekilde katılmasını engelleyecektir; ancak donanma olmadan, sorunun çözümü kara ordusunun elinde olacaktır. Şu anda güçlü bir ordu tarafından desteklenen Türkiye'nin başarı şansı daha yüksektir.”

Konferans önerisinin ve Müttefiklerin dostane tavrının altında yatan sebep budur. Şu anda Çanakkale Boğazı'nda sadece 12.000 askeri bulunan İngiltere, Çanakkale Boğazı'nın Asya kıyılarını kaybederse, İngiliz donanması artık uluslararası konferansta kararlarını dayatamayacaktır. O zaman konferans Türkiye'nin başarısıyla sona erebilir. Bu nedenle öncelikle zaman kazanılması gerekmektedir. Hollandalı tüccarlar 17. yüzyılda Japon Şogun'unun önünde dört ayak üzerinde sürünmüşler ve bu vesileyle eğer bir avantaj elde edilmek isteniyorsa dört ayak üzerinde sürünmek gerektiğini belirtmişlerdir. İngiliz politikası da daha az gerçekçi değildir. Eğer mesele Çanakkale'ye ve Trakya'ya asker göndermek için zaman kazanmaksa, Lord Curzon çok sevimli olabilir.

Müttefiklerin Türkiye'ye verdiği davetiye, aynı Lord Curzon'un Nisan 1920'de Sovyet Rusya'ya Wrangel ile ilgili olarak verdiği davetiyeye, bir yumurtanın diğerine benzediği kadar benzemektedir. Lord Curzon o zaman *“İngiliz Hükümeti İngiliz halkına, Rus Hükümetinin Wrangel'in askerlerine insanlık adına af çıkardığını söyleyebilirse mutlu olacaktır.”* diye yazmıştı. İngiliz Hükümeti de kendisini arabulucu olarak önermişti ve Fransa Wrangel'e saldırı için gerekli teknik takviyeleri gönderene kadar arabulucu rolünü oynamıştı. Ve Kızıl Ordu Varşova önlerinde durduğunda Müttefiklerin Boulogne'dan gönderdiği dostane ve insancıl davetiyelerini kim hatırlamaz ki. Ve Varşova'dan çekilmek zorunda kalındığında, yoldaş Kameniev de Londra'yı terk etmek zorunda kalmıştı.

Müttefiklerin davetiyesi, Türkiye'ye yönelik politikalarında bir değişikliğin işareti değil sadece İngiliz takviye kuvvetleri gelene kadar kararı erteleme girişimidir. O zaman Türkiye'ye şu tasarımı sunmak mümkün olacaktır: Çanakkale Boğazı, Milletler Cemiyeti'nin (yani İngiliz

donanmasının) elinde kalacak, Türkiye'ye silahsızlandırılarak teslim olması ve tazminat dayatılacaktır.

Son olarak, bahsedilmesi gereken küçük bir konu var. Rusya'nın neden Türkiye'yi desteklediği sorulduğunda gazeteci şöyle cevap veriyor: “*Başka nedenlerden bahsetmiyorum bile, Rusya'nın kendisi de Konstantinopolis ile ilgili hayaller kuruyor ve eski düşmanı ile arasında uluslararası hukuk olmazsa, bir gün Konstantinopolis'i fethetme şansının daha yüksek olacağına inanıyor.*” Yazar, yazdıklarına bir an bile inanmayacak kadar zeki bir adamdır. Lakin, Türkiye'ye karşı Gladstonvari imha politikası izleyen Lloyd George'un, (1916'da) Çarlık Rusya'sına vaat ettiği Konstantinopolis'i Sovyet Rusya'dan korumak için kendini ortaya koyacağına dair Türkleri ikna edebileceğini umuyorsa, Türk halkının sağduyusu hakkında çok zayıf bir tahminde bulunuyor demektir.

Sovyet Rusya'nın Türkiye'yi desteklemesinin nedenleri tüm dünya için olduğu kadar Türkler için de gayet açıktır ve bu nedenler sadece İngiliz pazarlarında satılan insani ve diğer güzel şeylerden ibaret değildir. Bunu açıkça söylüyoruz çünkü bu açık sözlülük lüksünü kendimize tanıyabiliyoruz. Sovyet Rusya oldukça bencil güdülerle hareket etmektedir. İlk olarak, uluslararası emperyalizm tarafından ezilen ve sömürülen Doğu halklarını güçlendiren her şey, aynı tehlikeyle karşı karşıya olan Sovyet Rusya'yı da güçlendirmektedir. İkinci olarak, Sovyet Rusya'nın, Rusya'ya giden tahıl gemilerinin ve Batı Avrupa pazarında satılmak üzere nafta taşıyan gemilerin İngiliz Amiralliğinin emriyle alıkonulmamasından büyük bir çıkarı vardır. Bunlar bizim bencil nedenlerimiz. Ancak Türk halkının, dün Türkiye'nin yok edileceğini ilan eden, Yunanistan'ı para ve silahla destekleyen ve bugün Türk askerlerine el uzatan dost rolünü oynayan İngiltere'nin yüce davetine itibar etmektense bize inanmayı tercih edeceğini ummuştuk.

Telif ve Lisans Bildirimi

Bu makalenin tüm yayın ve telif hakları Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi'ne aittir. Makale, dergi tarafından Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası Lisansı (CC BY-NC 4.0) kapsamında açık erişimli olarak sunulmaktadır (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>). Bu lisans kapsamında, makale uygun bilimsel atıf yapılması koşuluyla ve yalnızca ticari olmayan amaçlarla her türlü ortamda kullanılabilir, çoğaltılabilir ve paylaşılabilir; ancak orijinal içeriğin değiştirilmesi, dönüştürülmesi veya üzerinde türev eser üretilmesi kesinlikle yasaktır. Dergide yayımlanan çalışmaların bilimsel, hukuki ve etik sorumluluğu tamamen makale yazar(lar)ına aittir; dergi editörleri ve yayın kurulu bu içerik nedeniyle sorumlu tutulamaz. Makalenin ticari yeniden kullanımı, çeviri veya yeniden yayımlanmasına ilişkin tüm talepler, derginin editör kuruluna akademiktarihvedusunce@gmail.com adresi üzerinden iletilmelidir.